

ŽIVOTOPIS**Doc. MUDr. Jozefa KOLLÁRA, DrSc. – jubilujúceho oktogenariána**

Opísať jubilantov životopis a objektívne vystihnúť všetku jeho činnosť je úlohou veľmi ťažkou. Súčasným pamätliví vieme, že relevantne nevystihneme všetko podstatné, čo dotvára objektívny obraz o ňom.

Narodil sa 3. apríla 1932 v Ovčom, okres Prešov. Pochádza z roľníckej viacdtej rodiny. Triedny pôvod v študentských časoch neprispel k bezproblémovému štúdiu. Stredoškolské štúdium začal v časoch II. svetovej vojny na 1.Štátnom gymnáziu v Prešove v roku 1942. Po maturite v roku 1950 nebol prijatý na vysokoškolské štúdium na filozofickú fakultu UK v Bratislave a prípadná kariéra filozofa sa tak rozplynula. V zálohe bolo štúdium medicíny, na LF UK v Bratislave, kde prednášal aj vynikajúci humorný patológ, noblesný a uštipačný patofyziológ, ale aj cez fistulou hovoriaci biológ, ktorý študoval podmienené reflexy na rybách. Idyla veľkomestského prostredia sa rozplynula keď Ministerstvo školstva sa chirurgickým rezom rozhodlo preradiť cca 80 poslucháčov ukončeného tretieho ročníka do Košíc, na tamojšiu LF UPJŠ. V roku 1956 promoval za lekára z odboru všeobecné lekárstvo, v čase keď sa začalo budovať socialistické zdravotníctvo. Zdravotná komisia pri KNV ho ustanovila do funkcie obvodného lekára obvodného zdravotného strediska. Bezplatné a vždy dostupné socialistické zdravotníctvo zmenilo funkciu lekára na „služobníka“ pacientov. Na stredisku zotrval šesť rokov

a pritom vyškolicil 12 členný laický tím v poskytovaní prvej pomoci - *Družinu mládeže ČSČK*, prvej svojho druhu v Košickom okrese. Za túto záslužnú prácu i za nábor niekoľkých desiatok dobrovoľných darcov krvi mu udelili v roku 1960 striebornú pamätnú medailu ČSČK. Možnosť vymaniť sa z tohto prostredia, bola voľba banského lekára, kde pôsobil vyše 2 rokov. V roku 1965 obhájil konkurzným konaním miesto poliklinického internistu. V roku 1967 konkurzným konaním obhájil pozíciu odborného asistenta na 1. internej klinike LF UPJŠ, takže od septembra bol zadelený do výskumu a výučby. Školiteľom mu bol doc. MUDr. Mikuláš Takáč CSc. Vytýčil mu vedecké smerovanie s tým, že ho zapojil do riešenia doktorskej dizertačnej práce zameranej na skúmanie príčin fibrilácie predsiení a jej elimináciu jednosmerným elektrickým prúdom a mikrodávkami medikamentov. Získal chirurgické zručnosti v otváraní hrudníka vrátane podväzovania koronárnych artérií.

V rokoch 1969-70 v rámci štipendia WHO študoval *biomedicínsku štatistiku a epidemiológiu rizikových faktorov ischemických príhod* na London School Hygiene and Tropical Medicine. Tu spoznal čaro čo znamená nielen prednášať, ale zároveň aj prednáškou naučiť poslucháča. Štúdium absolvoval úspešne s certifikátom. V rámci ďalšieho odborného vzdelávania absolvoval v roku 1977

mesačný študijný pobyt v St. Petersburgu, kedy mal jedinečnú príležitosť spoznať Ermitáž.

Po absolvovaní študijného pobytu v Londýne vypracoval *Prvý kódovaný počítačový chorobopis* na Slovensku pre výskum rizikových faktorov ICHS a epidemiológie aterosklerózy. Podľa predlohy chorobopisu realizoval s kolektívom za podpory učiteľa na Slovensku prvú epidemiologickú sondu rizikových faktorov ICHS na 750 člennej populačnej vzorke z Červeného Kláštora. V epidemiologickej sondáži kooperoval s Pražskou epidemiologickou školou pod vedením prof. Reiniša a prof. Pokorného. Na margo treba podotknúť, že v Londýne už v sedemdesiatych rokoch komunikovali s pacientmi skrz počítačové chorobopisy. Londýnske štúdium mu poskytlo návody aj na vypracovanie kódovaného *Chorobopisu pre vnútorné choroby*. Bol to na Slovensku prvý softvérový projekt svojho druhu. Po ňom zakrátko nakódoval a publikoval vyčerpávajúci *Chorobopis pre diagnostiku ischemickej choroby srdca*. Jeho väzba na zavádzanie počítačov do diagnostiky v medicíne a triediacich programov pre potreby vedeckého výskumu umožnila dobrá vôľa vedenia Počítačovej katedry Technickej Univerzity v Košiciach. Katedra v ňom našla skúseného a zariadeného školiteľa a v priebehu 13. rokov viedol 33 diplomantov.

Chirurgické zručnosti mu umožnili skúmať na psoch príčiny náhleho úmrtia po vypití letálnej dávky 50 % alkoholu. So životom nezlučiteľné EKG zmeny publikoval v ČLČ v roku 1978. Experimentálne výsledky i začaté štúdium etanolického srdca - alkoholického kardiomyopatie, obhájil v rámci vedeckej aspirantúry v roku 1974. Skúmal aj akútny efekt etanolu na metabolizmus lipidov a na uvoľňovanie viacerých enzýmov hepatálneho a myokardiálneho pôvodu. Štúdium etanolického kardiomyopatie ho nasmerovalo k sprístupneniu poznania o kardiomyopatiách kongestívnych, obštrukčných či reštriktívnych, o ktorých napísal dve monografie. Súhrn svojich experimentálnych a klinických štúdií predložil k obhajobe v habilitačnom konaní za docenta v roku 1980.

Jeho práce o etanlovej kardiomyopatii a toxicite etanolu vyvolali aj zahraničný ohlas, napr. v USA kde bol navrhnutý na ocenenie, avšak pre zamietavé stanovisko prorektora pre vedu a výskum táto spolupráca nepokračovala.

Odborný profil výstižne opísal jeho školiteľ pri príležitosti obhajoby titulu doktora medicínskych vied, ktorý 3 roky „čakal“ na zaradenie na obhajobu. Pri tejto príležitosti v hodnotení odborného profilu uvádza prof. MUDr. Mikuláš Takáč DrSc. jeho doterajšiu charakteristiku, z ktorej vyberáme niektoré časti.

Doc. Kollár odborne vyrastal na I. internej klinike LF UPJŠ v Košiciach, kde 13 rokov pracoval vo funkcii odborného asistenta. Od r.1980, po habilitácii ďalších 5 rokov pracoval na klinike ako docent. V r. 1985 sa stal prednostom Ústavu experimentálnej medicíny Lekárskej fakulty UPJŠ a tento post zastával do roku 1999.

Štúdium na Londýnskej Univerzite sa veľmi preukázateľne odzrkadľuje aj na celej jeho doterajšej praktickej a bádateľskej aktivite. Obhájil 4 výskumné úlohy ŠPTR (kategória A), z problematiky preventívnej

kardiológie. Zaviedol viaceré neinvazívne metódy v kardiológii, ako je *seizmokardiografia*, *apexokardiografia*, *karotidografia (polykardiografia)*, vypracoval pozáťažový program na rozoznanie rizikového profilu ICHS a jej diagnostiky. Do klinickej praxe u nás zaviedol *torakálnu elektrickú bioimpedanciu* (NCCOM3 - R7).

Má bohatú publikačnú činnosť z oblasti štúdia nových pohľadov na kardiomyopatie a aterosklerózu. Napísal dve populárne vedecké práce. Má veľké zásluhy na organizovaní 5 celoštátnych vedeckých Československých konferencií o ateroskleróze s medzinárodnou účasťou. Usporiadal 6 vedeckých konferencií ÚEM LF UPJŠ o tematikách z vlastných výskumných oddelení a sesterského ústavu v Bratislave. Výsledky vedeckej práce prezentoval vyše 70x na zahraničných vedeckých a odborných podujatiach (Aténach, Berlíne, na Capri, v Cairo, Drážďanoch, Florencii, Chemnitz, Karlových Varoch, Londýne, Mariánskych Láznach, Montreale, Moskve, Niyregyháze, Orviete, Otave, St. John's, St. Petersburgu, Prahe, Špindlerovom Mlyne, Užhorode, Varšave či Vechte. V roku 1994 vydal monografiu „Ateroskleróza - dá sa pred ňou chrániť? Tukey - život či naša záhuba?“, ktorá v Prahe získala Reinišovu cenu. V tom istom roku získal za túto publikáciu Prémium Slovenského literárneho fondu. Nasledovala ďalšia monografia „Lipidy a lipoproteíny“ (320 strán), ktorá vznikla na základe poznatkov získaných z riešených grantových úloh. Publikácia bola opätovne vyhodnotená ako najlepšia publikácia roka, získala prestížnu medzinárodnú Reinišovu cenu. Táto monografia predstavuje na Slovensku pravdepodobne doposiaľ najpodrobnejšiu príručku o metabolizme lipidov a lipoproteínov za fyziologických a patologických okolností.

Titul CSc. obhájil v roku 1974 na tému: „Klinika alkoholického srdca a polykardiografická štúdia vplyvu etanolu na srdce“.

Na úseku pedagogiky viedol cvičenia, stáže a semináre. Pravidelne prednášal, skúšal poslucháčov medicíny a bol členom skúšobnej komisie pre štátnu záverečnú rigoróznou skúšku z vnútorného lekárstva.

Absolvoval dvojročný kurz vysokoškolskej pedagogiky, je spoluautorom učebných textov o kardiomyopatiách a ischemickej chorobe srdca pod redakciou J. Mriňáka, a J. Mechíra: *Vnútorné lekárstvo pre stomatólogov I. - III. diel*, z roku 1982.

Bol vedúcim študijnej skupiny, ktorá získala v I. mieste na LF UPJŠ. Počas 15. rokov bol školiteľom 34 poslucháčov medicíny v ŠVOČ. V súťažiach v rámci fakulty i na celoštátnych súťažiach sa nim vedení skupiny opakovane umiestnili na čelných miestach. Pričinil sa tak o výchovu vedeckého dorastu.

Počas 15 rokov sa v rámci letnej prázdninovej praxe venoval výučbe zahraničných poslucháčov. Patril k učiteľom, ktorí u študentov vzbudzovali rešpekt a úctu. Toľko od profesora Takáča z roku 1996.

Vo funkcii tajomníka Kybernetickej sekcie SAV, pobočky Košice usporiadal *sympóziá o použití počítačov v medicíne*. ÚV ČSTVJ mu udelil v roku 1986 bronzovú

medailu za aplikovanie výpočtovej techniky do kardiológie. Počítačové programy pre multikritériovú klasifikáciu zdravotného stavu sprístupnil pre záujemcov v ČLČ a Lékař a technika.

V odbornom raste sa špecializoval na vnútorné choroby, kardiológiu a štúdium metabolizmu lipidov a lipoproteínov. Prvú atestáciu absolvoval v roku 1978 a druhú v 1980. Pracoval vyše 40 rokov a to v zdravotníctve, v školstve, vo výskume a vývoji. Napr. len krajskú kardiologickú poradenskú činnosť vykonával viac ako 13 rokov.

Verný lipidológii napísal tretiu monografiu o lipidoch „*Rukoväť z lipidológie*“. Aj táto bola ocenená zahraničnou cenou. Podceňovanie správnej laboratórnej praxe, zanedbanie rozličných vplyvov, ktoré ovplyvňujú stanovenie lipidov a lipoproteínov ho primälo k napísaniu „*Príručky na rozlišovanie skrytých porúch metabolizmu lipidov*“.

Ďalším tematickým okruhom jeho publikačnej činnosti bolo riešenie problematiky etiopatogenézy aterosklerózy a epidemický sa vyskytujúcej ICHS v kooperácii s pražským IKEM-om, pod vedením prof. Widimského. Výskum sa začal v roku 1980 a trval až do roku 1999. Od roku 1976 bol zodpovedným riešiteľom 3 čiastkových výskumných úloh ŠPTR. Pre znalostné riešenie úloh ŠPTR bol navrhnutý pražským výskumným centrom v roku 1989 za hlavného koordinátora ŠPTR v bývalom Československu na riešenie výskumu týkajúceho sa epidemiológie ICHS. I keď finančné ocenenie za túto činnosť bolo minimálne, nezanevrel preto na výskum, čo svedčí o tom, že výskum mu bol skôr koníčkom ako povinnosťou. Väčšinu získaných výsledkov výskumných prác publikoval doma a v zahraničí, čím sa na LF UPJŠ zaradil k publikačne najaktívnejším učiteľom a vedecko-výskumným pracovníkom.

V rámci bývalej Československej kardiologickej spoločnosti boli jeho aktivity ocenené v roku 1979 na Čsl. kardiologickej konferencii pamätnou plakétou profesora Libenského za rozvoj československej kardiológie.

V záverečných výskumných správach opísal najčastejšie sa vyskytujúce rizikové faktory ICHS u obyvateľstva východného Slovenska. Nad očakávanie vysoký výskyt hlavných rizikových faktorov ICHS ho primäl k apelovaniu na zdravotnú politiku presadzovať neodkladnosť primárnej prevencie ICHS a sekundárnej prevencie z dôvodu najvyššej chorobnosti, invalidity a úmrtnosti, ktorých príčinou boli komplikácie kardiovaskulárnych ochorení. Tieto výsledky boli získané na vzorke 5500 mužov vysokoškolských učiteľov a pracovníkov závodov. Celkovo bolo v týchto výskumných úlohách alokovaných pre LF vyše 7 miliónov Sk.

V ďalších rokoch riešil nové grantové úlohy, ktorých výsledky boli publikované aj v americkej monografii. Posledné dve grantové úlohy nedokončil, lebo mu nebol predĺžený zamestnanecký pomer.

Výsledky výskumu popularizoval aj napr. v niekoľkých reláciách Slovenskej televízie a týkali sa najmä zásad zdravej výživy a osvojenia si zdravého životného štýlu.

Jeho skúsenosti využívali aj rôzne inštitúcie a žiadali ho o posudky. Oponoval kandidátske dizertačné práce docentské a doktorské práce, výskumné úlohy Výskumného ústavu liečiv v Modre, Slovafarmy Hlohovec a grantových projektov výskumných agentúr.

V rokoch 1985-1998 bol členom vedeckej rady LF a v rokoch 1985-1988 aj UPJŠ.

V roku 1996 bol v rámci Aterosklerotickej sekcie Slovenskej spoločnosti klinickej biochémie SLS poverený funkciou hlavného odborného redaktora časopisu *Ateroskleróza, metabolizmus, klinika a liečba*, kde doposiaľ pôsobí. Je podpredsedom výboru Sekcie spoločnosti pre aterosklerózu. Bol členom redakčnej rady časopisov *Folia Medica Cassoviensia Universitas Šafarikiana Cassoviensis*. Na požiadanie firiem Fournier a Sandoz skúmal účinok vybraných hypolipemík na sérovú koncentráciu lipidových zložiek a niektorých apolipoproteínov.

Bol mimoriadne aktívny aj v organizovaní vedeckých a odborných podujatí na národnej i medzinárodnej úrovni. Spomeňme sympóziá od roku 1974 doposiaľ venované ateroskleróze v Červenom Kláštore, vo Vyšných Ružbachoch, na Zemplínskej Širave, v Košiciach, v Martine či Bardejovských kúpeľoch.

Doposiaľ publikoval vyše 160 pôvodných vedeckých prác a vyše 230 prehľadových článkov. Celkom odprednášal viac ako 470 prednášok, jeho práce boli citované viac ako 160 krát.

Významná bola jeho činnosť vo funkcii riaditeľa Ústavu experimentálnej medicíny LF UPJŠ, ktorú zastával v rokoch 1985 – 1999. Riadil vedecko-výskumnú činnosť štyroch oddelení so 47 zamestnancami. Kardiovaskulárne oddelenie ÚEM pod jeho vedením riešilo dohromady 5 úloh ŠPTR a 9 grantových úloh. *Vedenie UPJŠ* mu udelilo v roku 1988 bronzovú plakétu za vedecko-výskumnú činnosť. *Vedenie LF UPJŠ* mu udelilo v roku 1982 pamätnú striebornú plakétu za dlhoročnú zásluhnú prácu na úseku pedagogiky a vedeckého výskumu.

Aj po roku 1999 ako dôchodca neochabol vo svojej neveriteľne vitálnej aktivite. Rediguje vydávanie časopisu *Ateroskleróza* a je jeho hlavnou zásluhou, že je už vydávaný 16 rokov. Je evidovaný v centrálnej báze medzinárodných časopisov *Index Copernicus*, v Českej národnej knižnici *CiBaMed* a v *Bibliografia Medica Slovaca*. Znalosť piatich jazykov mu otvorila bránu do reprezentatívnej medicínskej literatúry a dialógov či kritiky z pozície recenzenta.

Bol 15 rokov vedeckým sekretárom Sekcie aterosklerózy pri SSKB a skončil túto funkciu v roku 2011, no dôveru v podobe najvyššieho počtu hlasov získal aj vo voľbách v roku 2011. Vo funkcii tajomníka oznamoval a realizoval pokyny centra IAS. Jeho zásluhou je, že zorganizoval 9 *Medzinárodných edukačných kurzov o ateroskleróze*, ktoré sa konali za prítomnosti delegáta IAS a končili sa písomným testom. Vďaka svojim medzinárodným stykom zabezpečoval články do časopisu *Ateroskleróza*, takže je najmä jeho zásluhou, že boli uverejnené články viacerých zahraničných autorov, takmer z celého

sveta. Skrz priateľské vzťahy zabezpečoval prednášaťov na Medzinárodné edukačné kurzy. Za obdobie redaktorskej činnosti recenzoval 62 vedecko-výskumných prác.

Bol a je stále pozývaný na medzinárodné kongresy o ateroskleróze i na medzinárodné sympózia o poruchách metabolizmu lipidov. Moderoval otvorenie Medzinárodného lipidologického sympózia v Drážďanoch v roku 1993 a 6x Medzinárodnú konferenciu o ateroskleróze, konanú v Prahe. Školil aj dvoch profesorov z Ukrajiny, ktorí potom doma obhájili titul DrSc. Aj po odchode do dôchodku prednášal doma aj v zahraničí, oponoval kandidátske práce, publikoval doma a v zahraničí, oponoval grantové úlohy MZ ČR. Za prednášaťskú a oponentskú činnosť mu Univerzita Karlova udelila bronzovú medailu a stal sa *čestným členom Spoločnosti pre fyziológiu a patofyziológiu Univerzity Karlovej*. Je členom 4 medzinárodných lekárskejších spoločností (angiologickej, hemodynamickej, lipidologickej a IAS).

V poslednom období dokončuje súbornú a rozsiahlu monografiu o ateroskleróze, v čom mu držíme palce.

Jeho vedecko-výskumné aktivity nemali pôvod v predstieranej angažovanosti ale boli podnecované snahou prispieť do slovenskej medicíny novým poznáním, a v snahe propagovať ju v zahraničí. O jeho vklade do poznania svedčia aj pozitívne ohlasy zo zahraničia. Je *členom New-Yorskej akadémie vied. Americká biografická inštitúcia* pred piatimi rokmi opísala jeho vedátorský profil vo svojej Encyklopédii príznačne, ako *Great Minds of the 21th Century* a z príležitosti osemdesiatky mu udelila *Zlatú medailu za edukačnú činnosť*. To, že konal v prospech rozvoja medicínskeho poznania pripomína a bude pripomínať jeho obdivuhodná pracovitosť a húževnatosť v činorodej práci aj napriek rokom v dôchodku a napriek menlivému zdravotnému stavu. Požejajme mu preto bona fide: *Ad meliora tempora*, nech mu zdravie dovolí s vašim súhlasom ešte prispievať do medicínskeho fondu poznania.

S úctou

doc. MUDr. Milan Kuchta CSc. mim. prof., zástupca šéfredaktora a redakcia časopisu Ateroskleróza